

การแพทย์ดั้งเดิม (TRADITIONAL MEDICINE) สู่กรอบการดูแลสุขภาพโลก

การแพทย์ประจำชาติหรือการแพทย์ดั้งเดิมในแต่ละประเทศ (Traditional Medicine) มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน เกิดขึ้นจากองค์ความรู้ ความสามารถ และการฝึกฝน บนพื้นฐานของทฤษฎีความเชื่อ และประสบการณ์ของชนพื้นเมืองที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม ไม่ว่าจะสามารถอธิบายได้หรือไม่ก็ตามซึ่งถูกนำมาใช้ในการรักษาหรือเยียวยาสุขภาพร่างกาย ที่รวมถึง การป้องกัน วินิจฉัย บำบัดอาการเจ็บป่วยทั้งทางกายและจิตใจ ผู้คนหลายล้านเลือกแนวทางการรักษาตามการแพทย์แบบดั้งเดิม หรือเป็นทางเลือกสำหรับการรักษาสุขภาพที่อีกทางหนึ่ง การแพทย์ดั้งเดิมได้มีส่วนช่วยในการสร้างตำราพื้นฐานทาง การแพทย์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของยาในยุคใหม่ เช่น แอสไพริน อาร์ทีมิซินิน ตลอดจนแนวทางการออกกำลังกายอย่างโยคะ ล้วนมีต้นกำเนิดมาจากการแพทย์ดั้งเดิม

 การประชุมสมัชชาอนามัยโลก ครั้งที่ 78 รับรอง
“ร่างยุทธศาสตร์โลกด้านการแพทย์ดั้งเดิม พ.ศ. 2568 – 2577”

เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568 องค์การอนามัยโลก ได้จัดการประชุมสมัชชาอนามัยโลก ครั้งที่ 78 ณ สำนักงานใหญ่ขององค์การอนามัยโลก นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส โดยได้บรรจุร่างยุทธศาสตร์โลกด้านการแพทย์ดั้งเดิม พ.ศ. 2568 – 2577 ไว้ในวาระที่ 13.8 สมาชิกของสมัชชาอนามัยโลกได้เห็นชอบต่อร่างยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าว เพื่อเป็นการเดินทางพัฒนาการปฏิบัติพื้นฐานทางการแพทย์ดั้งเดิม

การแพทย์ทางเลือก และการแพทย์แบบผสมผสาน (Traditional, Complementary and Integrative Medicine: TCIM) การจัดทำยุทธศาสตร์นี้ ประเทศสมาชิกได้ถกเถียงถึงองค์ประกอบสำคัญที่ควรบรรจุไว้ในร่างฯ เช่น การสร้างหลักฐานพื้นฐานที่น่าเชื่อถือสำหรับการปฏิบัติ การทางแพทย์ดั้งเดิม การพัฒนากลไกหรือแนวทางสำหรับการกำกับดูแลและความปลอดภัย การสร้างรูปแบบการบริการดูแลสุขภาพแบบบูรณาการอย่างเหมาะสม และการรับรองผู้ปฏิบัติงานทางการแพทย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม

ร่างยุทธศาสตร์ฉบับใหม่นี้ ไม่เพียงสร้างการรับรู้ในเรื่องบทบาทและชุดความรู้ด้านการแพทย์ดั้งเดิมของชนพื้นเมืองแก่ประเทศสมาชิกเท่านั้น แต่ยังให้การสนับสนุนพิทักษ์สิทธิของชนพื้นเมือง พร้อมทั้งส่งเสริมความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ในบริบทของการแพทย์แผนดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือก ภายใต้ยุทธศาสตร์โลกด้านการแพทย์ดั้งเดิม พ.ศ. 2568 – 2577 องค์การอนามัยโลก ยังมุ่งให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกในการเสริมสร้างฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการแพทย์แผนดั้งเดิม การแพทย์ทางเลือก และการแพทย์แบบผสมผสาน เสริมสร้างความปลอดภัย คุณภาพ และประสิทธิผล อำนวยความสะดวกในการบูรณาการการแพทย์ดั้งเดิม การแพทย์ทางเลือก และการแพทย์แบบผสมผสานเข้าสู่ระบบสุขภาพ พร้อมทั้งเพิ่มความร่วมมือข้ามภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมนอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก ให้การสนับสนุนประเทศสมาชิกในการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติและปรับใช้ โดยจะให้ความสำคัญ และ ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคตามความเหมาะสม

ยุทธศาสตร์ใหม่นี้มีเป้าหมายเพื่อปลดล็อกศักยภาพการแพทย์แผนดั้งเดิม การแพทย์ทางเลือก และการแพทย์แบบผสมผสาน เพื่อพัฒนาสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรโลก เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) อาทิ เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน ซึ่งการสร้างมูลค่าให้กับพืชสมุนไพรท้องถิ่นและการพัฒนาให้เป็นมาตรฐานจะสามารถกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนได้ เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิต

และการบริโภคที่ยั่งยืน การนำทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นสมุนไพรถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงการดูแลสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health Coverage: UHC) อีกด้วย

ร่างยุทธศาสตร์โลกด้านการแพทย์ดั้งเดิม พ.ศ. 2568 – 2577 จะสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อการเข้าถึงทางการแพทย์ที่หลากหลายได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพได้อย่างทั่วถึง สร้างทางเลือกทางการแพทย์ที่หลากหลายบนพื้นฐานทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการพัฒนาหรือวิจัยองค์ความรู้การแพทย์ดั้งเดิมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดจากการบูรณาการทางการแพทย์ที่เหมาะสม

พิธีเปิดการประชุมสมัชชาอนามัยโลก ครั้งที่ 78

วันที่ 19 พฤษภาคม 2568 ณ สำนักงานใหญ่ขององค์การอนามัยโลก นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

การรักษาบนพื้นฐานความเชื่อทางวัฒนธรรมร่วมกับหลักฐานทางการแพทย์ดั้งเดิม

การนำแพทย์ดั้งเดิมเข้าสู่ระบบสุขภาพยังคงเป็นความท้าทายของหลายประเทศ ด้วยการรักษาบางประเภทยังไม่สามารถใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์หรือข้อค้นพบหลักฐานที่เป็นเชิงประจักษ์ได้ ทำให้ยังคงมีข้อกังวลถึงความปลอดภัยและประสิทธิภาพของการรักษา แม้ว่าการรักษาในหลายรูปแบบ เช่น การฝังเข็ม หรือยาสมุนไพรบางชนิดปัจจุบันมีหลักฐานมารับรองด้านความปลอดภัยและมาตรฐาน อย่างไรก็ตามการนำวิทยาศาสตร์เข้ามาเป็น

ส่วนหนึ่งในการยืนยันหลักฐานทางวัฒนธรรมของการรักษาจะเป็นการเบียดบังหรือกดทับวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองหรือการรักษาแบบดั้งเดิมหรือไม่ ร่างยุทธศาสตร์นี้ได้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และจิตวิญญาณดั้งเดิมของชนพื้นเมือง และเคารพในสิทธิทางภูมิปัญญา และสิทธิของชนพื้นเมือง เพื่อความเท่าเทียมในการเข้าถึงการรักษาที่มีคุณภาพ **ชนพื้นเมืองมีสิทธิที่จะรักษา ควบคุม ปกป้อง และพัฒนาทรัพยากรทางปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับ องค์ความรู้ดั้งเดิม และสามารถปกป้ององค์ความรู้เหล่านี้จากการขโมยหรือการนำไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตได้**

**“เป็นการก้าวไปอีกขั้นในการนำการแพทย์
ดั้งเดิม เข้าสู่ระบบสุขภาพของประเทศ
ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์
โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง
และเคารพมรดกทางวัฒนธรรม”**

**DR MARGARET CHAN,
FORMER WHO DIRECTOR-GENERAL**

London: WHO. (2022). Experts and officials show strong support for WHO's Traditional Medicine Strategy. Retrieved from <https://www.who.int/news/item/30-05-2022-experts-and-officials-show-strong-support-for-who-s-traditional-medicine-strategy>
Aungmye: WHO/ Pierre Abdo. (2022). The opening Plenary of the 138th World Health Assembly at the Palais des Nations in Geneva, Switzerland, on 28 May 2022.

ประเทศสมาชิกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมผลักดันการแพทย์ดั้งเดิมสู่เวทีโลกอย่างเป็นธรรม

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความเชื่อ และวัฒนธรรม ส่งผลต่อการแพทย์ดั้งเดิมที่หลากหลาย การผลักดันการแพทย์ดั้งเดิมสู่ระบบทางการแพทย์ของประเทศสมาชิกจึงเป็นเรื่องที่ประเทศสมาชิกให้ความสำคัญ เพื่อความปลอดภัย ความสำเร็จและมีมาตรฐานของการรักษาแก่ประชาชน เพื่อการพัฒนาและวิจัยการแพทย์ดั้งเดิมให้ก้าวหน้าและมีหลักฐานเชิงประจักษ์ สนับสนุนและพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ให้มีมาตรฐานและได้รับการรับรองอย่างถูกต้อง ปัจจุบัน ประเทศสมาชิกมีนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการนำการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือกเข้าไปอยู่ในระบบบริการสุขภาพ และเป็นส่วนหนึ่งของแผนบริหารของหลายประเทศ ซึ่งเกือบทุกประเทศสามารถนํานโยบายและยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการประชุมสมัชชาอนามัยโลก ครั้งที่ 78 ประเทศไทยรับบทบาทเป็นผู้แทนของกลุ่มประเทศสมาชิกองค์การอนามัยโลกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง 11 ประเทศ ในการเสนอข้อเรียกร้องสำคัญ 4 ประการ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การแพทย์ดั้งเดิมให้อยู่ในมาตรฐานสากล ร่วมกับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีพร้อมทั้งปกป้ององค์ความรู้ดั้งเดิมบนพื้นฐานของความเป็นธรรมและเคารพวัฒนธรรมดั้งเดิม

1) เสริมสร้างการแพทย์แผนดั้งเดิมบนหลักฐานเชิงประจักษ์ ผลักดันให้องค์การอนามัยโลกสนับสนุนการสร้างหลักฐานทางวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง โดยเฉพาะผ่านเครือข่ายวิจัยระดับภูมิภาคและการใช้ข้อมูลจากสถานการณ์จริง พร้อมพัฒนาระเบียบวิธีวิจัยที่เคารพบริบทเฉพาะและองค์ความรู้ที่ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้ ยังเรียกร้องให้ยกระดับศูนย์การแพทย์ดั้งเดิมระดับโลกในอินเดีย (Global Centre for Traditional Medicine) ให้เป็นแพลตฟอร์มความร่วมมือด้านการวิจัยและนวัตกรรมระดับนานาชาติ

2) นวัตกรรมและสุขภาพดิจิทัลที่มีจริยธรรม สนับสนุน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้ แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม เคารพวัฒนธรรม และ ส่งเสริมไม่ใช่แทนที่องค์ความรู้ดั้งเดิม พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองข้อมูลอย่างเหมาะสม สร้างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึง และรักษาความถูกต้องของข้อมูล

3) ปกป้ององค์ความรู้ทางการแพทย์ดั้งเดิม อย่างเร่งด่วน เรียกร้องให้องค์การอนามัยโลก เพิ่มมาตรการปกป้ององค์ความรู้ทางการแพทย์ดั้งเดิม โดยเฉพาะการสร้างกลไกแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และสนับสนุน สิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง ในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่การค้า และการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

4) สร้างกลไกติดตามและประเมินผล ที่เข้มแข็ง

สนับสนุนการทบทวนยุทธศาสตร์ระยะครึ่งแผน ในปี พ.ศ. 2573 และผลักดันองค์การอนามัยโลกกำหนด ตัวชี้วัดที่ชัดเจนและวัดผลได้ เพื่อติดตามความก้าวหน้า อย่างมีประสิทธิภาพ

สถานการณ์และความท้าทายของการแพทย์ดั้งเดิม และการแพทย์ทางเลือกของประเทศไทย

การแพทย์แผนไทยมีประวัติความเป็นมา อย่างยาวนาน มีหลักฐานการใช้การแพทย์ดั้งเดิมมาตั้งแต่ ก่อนอาณาจักรสุโขทัย ปัจจุบัน สถิติการใช้ยา ในระบบสาธารณสุขของประเทศไทยอยู่ที่ประมาณ 70,543 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นยาสมุนไพร 1,560 ล้านบาท โดยเป็นการใช้ยาสมุนไพรในระบบหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติเพียง 408 ล้านบาท กระทรวงสาธารณสุข ได้ตั้งเป้าหมายเพิ่มการใช้ยาสมุนไพร ในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้มีมูลค่าไม่ต่ำกว่า 1,500 ล้านบาท ภายในปี 2568 และไม่ต่ำกว่า 3,000 ล้านบาท ในปี 2569 นอกจากนี้ กรมการแพทย์แผนไทยฯ ได้ร่วมมือกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ประกาศรายการยาสมุนไพร 32 รายการ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2568 เป็นรูปแบบ Fee schedule ปรับระบบการเบิกจ่ายเป็นต่อคอร์สการรักษา เพิ่มราคา ยาจากสมุนไพร เพื่อส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพรให้เพิ่ม มากขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ผู้ป่วย และลดการนำเข้า ยาจากต่างประเทศ สนับสนุนการยกระดับภูมิปัญญาไทย และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในประเทศ ปัจจุบัน ประเทศไทยได้บรรจุยาสมุนไพร 123 รายการและบริการ ทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เช่น นวดไทย การฟื้นฟูสมรรถภาพมารดาหลังคลอด เข้าระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ประเทศไทยได้นำการแพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือกเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพเพื่อ เป็นการสร้างหลักประกันสุขภาพให้กับประชาชน ได้มีทางเลือกในการรักษาและเข้าถึงระบบการรักษา ได้มากขึ้น และสามารถดำเนินการออกมาได้อย่างเป็น รูปธรรม อย่างไรก็ตามความท้าทายสำคัญของการแพทย์ ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือกในประเทศไทยยังมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการขาดหลักฐานงานวิจัยที่สนับสนุน

ประสิทธิผลและความปลอดภัยของการแพทย์ดั้งเดิมและ การแพทย์ทางเลือกยังจำกัด มีความจำเป็นที่จะต้อง ยกย่องคุณภาพบุคลากรการแพทย์แผนไทยสู่การเป็น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาและการนำ เทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อบริการที่ดียิ่งขึ้น แม้ว่าการเพิ่ม ราคาจากสมุนไพรอาจจะเป็นผลดีต่อการสร้างมูลค่าทาง เศรษฐกิจแต่อาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยที่มีความ เปราะบางเข้าถึงยาสมุนไพรที่มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น การ กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุส่งผลให้เกิดโรคที่ไม่ติดต่อในสังคม เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ด้วยพฤติกรรมการใช้ชีวิตและการกิน ของประชาชนในสังคมเมืองมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อ ปัญหาสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นโรคความดันโลหิต ไขมันสูง โรคอ้วน รวมถึงออฟฟิศซินโดรม เป็นต้น ทำให้การแพทย์ แผนปัจจุบันต้องรองรับคนไข้เป็นจำนวนมาก ถ้าประเทศ ไทยมีการแพทย์ทางเลือกและบุคลากรทางการแพทย์ที่ ได้รับการรับรองความเชี่ยวชาญและมีมาตรฐานเพิ่มขึ้น มี งานวิจัยที่รองรับผลการรักษาที่ชัดเจนจะเป็นการกระจาย ทางเลือกให้แก่ผู้ป่วยได้มากยิ่งขึ้น เพิ่มการเข้าถึงการแพทย์ ที่มีมาตรฐานได้อย่างเท่าเทียม

กองยุทธศาสตร์และประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ความสอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs

SDG3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดี และส่งเสริม ความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย

SDG8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และ มีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

SDG12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการ บริโภคที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). (2023). *Joint Report on the Situational Analyses of ASEAN Primary Health Care and Traditional and Complementary Medicine Capacities: Towards the Enhancement of Quality Health Care through Primary Health Care Capacities in*

ASEAN Member States. Retrived from https://asean.org/wp-content/uploads/2024/03/Joint-Report-on-the-Situational-Analyses-of-ASEAN_rev21-Mar.pdf

Disha Shetty. (2025). *WHO's Big Push to Integrate Traditional Medicine into Global Healthcare Framework*. Retrived from <https://healthpolicy-watch.news/whos-big-push-to-integrate-traditional-medicine-into-global-healthcare-framework/>

POST TODAY. (2025). 'ไทย' เสนอ 4 ข้อเรียกร้องต่อ 'WHO' ส่งเสริมการแพทย์ดั้งเดิม. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/smart-life/724869>

Thai PBS. (2025). เปิดตัว "สมุนไพร" ในบัญชียาหลักการรักษา 10 กลุ่มโรค. สืบค้นจาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/351698>

Thailandplus. (2025). กรมการแพทย์แผนไทยฯ ร่วมกับประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เสนอ 4 ข้อเรียกร้องต่อ WHO. Retrived from <https://www.thailandplus.tv/archives/926829>

World Health Organization. (2023). *Integrating Traditional Medicine in Health Care*. Retrived from <https://www.who.int/southeastasia/news/feature-stories/detail/integrating-traditional-medicine>

World Health Organization. (2024). *WHO Global Traditional Medicine Centre*. Retrived from <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/381503/9789240109643-eng.pdf?sequence=1>

World Health Organization. (2024, August). *Regional consultation on Draft Global Strategy for Traditional Medicine*

2025:2034 and to set the research priorities for WHO SEA Region. Bangkok. Thailand. Retrived from <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/379304/SEA-Trad.Medicine-94-eng.pdf?sequence=1>

World Health Organization. (2025). *Draft global traditional medicine strategy 2025–2034*. Retrived from https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA78/A78_4Add1-en.pdf

World Health Organization. (2025). *Experts and officials show strong support for WHO's Traditional Medicine Strategy*. Retrived from <https://www.who.int/news/item/30-05-2025-experts-and-officials-show-strong-support-for-who-s-traditional-medicine-strategy>

World Health Organization. (2025). *Seventy-eighth World Health Assembly – Daily update: 26 May 2025*. Retrived from [https://www.who.int/news/item/26-05-2025-seventy-eighth-world-health-assembly---daily-update--26-may-2025#:~:text=Member%20States%20agree%20on%20a,TCIM\)%20into%20the%20next%20decade](https://www.who.int/news/item/26-05-2025-seventy-eighth-world-health-assembly---daily-update--26-may-2025#:~:text=Member%20States%20agree%20on%20a,TCIM)%20into%20the%20next%20decade)

World Health Organization. (n.d.). *Traditional, Complementary and Integrative Medicine*. Retrived from https://www.who.int/health-topics/traditional-complementary-and-integrative-medicine#tab=tab_1

คณะกรรมการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2010). *มารู้จักแพทย์แผนไทยกันเถอะ*. สืบค้นจาก <https://www.ttmed.psu.ac.th/th/blog/8>

คณะกรรมการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2011). *ประวัติการแพทย์แผนไทยสมัยก่อน*

พุทธกาล. สืบค้นจาก <https://www.ttmed.psu.ac.th/th/blog/71>

ธีระพล บัวกระโทก. (2025). เปิดความรู้ “การแพทย์โบราณ” ที่ช่วยเซฟชีวิตคนยุคใหม่. สืบค้นจาก <https://today.line.me/th/v2/article/7NgjXwr>

รัฐบาลไทย. (2025). “สมศักดิ์” หนุนแพทย์ใช้ยาสมุนไพรลดนำเข้ายาต่างประเทศ ตั้งเป้าเพิ่มการใช้ยาสมุนไพรไม่ต่ำกว่า 3,000 ล้านบาท ในปี 2569. สืบค้นจาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/93736>

สำนักงานสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2025). กรมการแพทย์แผนไทยฯ ชี้แจง นโยบายส่งเสริมสมุนไพรไทยในโรงพยาบาล ดำเนินการตามความสมัครใจ ไม่กระทบคุณภาพการรักษา. สืบค้นจาก <https://pr.moph.go.th/online/index/news/318433online/index/event>